

## FIUME ÉS NEMZETI GÁRDÁJA 1848-BAN

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc első hónapjaiban már kibontakozóban volt a szerbek és horvátok ellenmozgalma, sőt ellenforradalma és katonai támadása. A honvédelem egyik fegyveres erejét kívánta megteremteni Batthyány Lajos miniszterelnök, aki Mészáros Lázár hadügyminiszter Itáliából való megérkezéséig, a hadügyet is vitte, azzal, hogy május 17-én 10 000 fős nemzetőrség felállítását rendelte el toborzás útján.

A kibontakozó magyar–osztrák küzdelemben hamarosan elveszett Dalmácia és Fiume és a magyar tengerpart megtartása is kérdésessé vált. A Fiume elvesztése irányába ható okok közül a legelháríthatatlanabb a város földrajzi fekvése volt. Egy fiumei polgár Giuseppe Susanihoz, Fiume város magyar országgyűlési képviselőjéhez írt levelében július 30-án valóságos istencsapásának nevezte a Magyarország és Fiume közé „beékelődő” Horvátországot.<sup>1</sup>

A Batthyány-kormány 1848 augusztus végére odáig jutott, hogy az augusztus 27-i minisztertanács határozata kimondta, Fiume és a magyar tengerpart, valamint a hozzá vezető út biztosítása fejében már a pusztá szövetségi viszonytal is megelégszik. A horvátok azonban akkor már nem tárgyaltak.<sup>2</sup>

A Batthyány-kormány Kiss Pál gróf helyébe Erdődy Nepomuk János gróftot nevezte ki fiumei kormányzóvá 1848 tavaszán, aki korábban varasdi főispán volt. (A tisztség öröklődött a családban.) Erdődy mindvégig szilárdan kitartott a forradalom és szabadságharc oldalán, Fiumét meg akarta tartani magyar fennhatóság alatt.<sup>3</sup>

Ennek érdekében megszervezte a Nemzeti Gárdát (Guardia Nazionale), melynek maga lett a főkapitánya Fiumében és a magyar tenger melléken. Ez az alakulat, annak ellenére, hogy olaszos nevet viselt, tulajdonképpen a Nemzetőrség része volt, ám a városban a „gárda” jobban csengett.<sup>4</sup> A fiumei Nemzeti Gárda tiszti névsora 1848 augusztusában készült a m. kir. kormányzóság Karletzky nyomdájában.

A zászlóalj (battaglione) parancsnoka Scarpa Pietro, adjutánsa Mitrovich Gabriele lett, orvosa Rinaldi Pietro. Az 1. divízió (osztály = két század) orvosa Gelcich Francesco, a 2. divízióé Giacich Antonio Felice, a 3.-é Gustini Adolfo, városi orvos (sebész) volt. Zászlótartóvá Simunich Ignaziót, tamburmajorrá (Capo-Tamburo) Matcovich Anselmót nevezték ki. (A neveket a forrásnak megfelelően közöljük; figyelemre méltó hogy magyar névrend szerint írták azokat.)

Mint láthatjuk, a parancsnoki és tisztikar, továbbá a törzskar tagjai elsősorban olaszok, másodsorban horvátok voltak, a századok kapitányai (összesen hatot

<sup>1</sup> *Krámlí Mihály*: Az „Implacabile.” Kísérlet az önálló magyar haditengerészet felállítására 1848-ban. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1997/1. sz., 87. o.

<sup>2</sup> *Spira György*: A magyar forradalom 1848–49-ben. Budapest, 1959. 347. o.

<sup>3</sup> *Nagy Iván*: Magyarország családi címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. IV. k. Pest, 1858. 70. o.

<sup>4</sup> Povijesni arhiv Rijeka, Elenco dei signori graduati della stabile guardia nazionale in Fiume. Tipografia reg. governiale dei fratelli Karletzky. Nell' Agosto del 1848.

szerveztek) ugyancsak, kivéve a 6. századot: azt Ürményi László parancsnokolta.<sup>5</sup> Rajta kívül még három magyart találunk az egész zászlóaljban, Horthy Mihályt, aki az 5. század első tisztje, Farkas Rodolfót, aki a 2. század tisztje és Sziklássy Nicolót (a keresztnevüket olaszul írták), aki a 2. század tizedese volt. Az elenchus a gárda legénységének névsorát nem tartalmazza. A magyarok között is több azonban több az osztrák–német nevű, például Wickmayer Giuseppe a 4. század és Seemann Francesco az 5. század tizedese.

A horvátok nemzeti mozgalmi eltérő erősséggel bontakoztak ki a magyar tengerpart szakaszán, ám Fiume mindvégig hű maradt hazánkhoz. Nem úgy Buccari, ahol június végén a városi tanács Jellačić mellé állt. Ezek után Erdődy kormányzó kapcsolata Buccari és Vinodol kerületével teljesen megszakadt, Fiume körülzárva nézett szembe a horvát ellenforradalom erőivel.<sup>6</sup>

Ezekben a hónapokban, főleg Kossuth elképzelései alapján, Fiumében magyar haditengerészet létrehozásával próbálkoztak, melynek megvalósulása, különös tekintettel a Dalmáciában folyó magyar agitáció tengeri haderővel való „nyomatékosítására”, jótékonyan hatott volna a dalmáciai magyar párt megerősödésére.<sup>7</sup> A nemzeti tengeri haderő, történetére azonban itt nem kívánunk kitérni.

A nagyvonalúan és időben felállított fiumei Nemzeti Gárda felfegyverzése elháríthatatlan nehézségbe ütközött. A kormányzó által parancsnokolt zászlóaljnak alig jutott fegyver, ugyanakkor a forradalom előtti korszakból örökölt fiumei helyőrség horvát katonái teljesen felszereltek voltak. Parancsnokuk már június végén, július elején megtagadta az engedelmisséget a kormányzónak, Erdődy erről 1848. július 4-én kelt levelében értesítette Kossuth Lajost.

Augusztus folyamán a fiumei polgárok, Susani országgyűlési képviselő és maga a kormányzó is, számtalanszor kérték a kormánytól és a nádortól Fiume megvédését és a fiumei kincstár biztonságba helyezését. A forradalmi Magyarországnak azonban erre nem telt az erejéből. Fiume valóban elérhetetlen sziget volt a horvát ellenforradalom hullámai között.

Augusztus végére Fiumét és a magyar tengerpartot teljesen körülvették Jellačić erői és szimpatizánsai, akik a városban sem voltak kevesen. Augusztus 28-án Josip Bunjevač, zágrábi alispán ultimátumot intézett Erdődy kormányzóhoz és felszólította őt a hatalom átadására.<sup>8</sup>

Az események háttérében az állt, hogy augusztus 26-án Bécs közölte Jellačićcsal, visszavonják azt a királyi rendeletet, amely felfüggesztette báni állásából. Fokozták a fegyverszállítást Horvátországba, a horvát csapatok pedig felvonultak a Drávához. Az ellenforradalmi támadás kezdő napjául Bécs augusztus 31-ét jelölte meg.<sup>9</sup>

Ezen a napon a bán csapatai benyomultak Fiuméba és nagyobb ellenállás nélkül birtokba vették a várost. A túlerő és a Nemzeti Gárda fegyvertelensége következtében az

---

<sup>5</sup> Nagy Iván: i. m. XI. k. Pest, 1865. 430. o.

<sup>6</sup> Krámlí: i. m. 88. o.

<sup>7</sup> Uo. 91–113. o.

<sup>8</sup> Uo. 88. o.

<sup>9</sup> Spira: i. m. 237. o.

ellenállást reménytelennek ítélték, hiszen a horvát legénységű helyőrség úgyis Jellačić mellett állt. Tulajdonképpen Fiume megszállása nyitotta meg a Magyarország elleni horvát támadást. Erdődy János kormányzó szeptember 1-jén kénytelen volt átadni a hatalmat. Az új kormányzó maga Jellačić lett, e tény önmagában is mutatja a város jelentőségét.<sup>10</sup>

Jellačićot szeptember 4-én hivatalosan is visszahelyezték báni méltóságába, szeptember 11-én főerőivel Varasdnál átkelt a Dráván és megindult hazánk ellen.

Fiume közigazgatásilag 1868-ig tartozott Horvátországhoz, az 1868:XXX. tc. 66. §-a csatolta vissza, corpus separatumként, Magyarországhoz. A város ettől kezdve rohamos fejlődésnek indult.

---

<sup>10</sup> Svjedočanstva jednog zdanja – prigodom 100. obljetnice plače Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja – Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja. Rijeka, 1996. 112–115. o.

*Lajos Horváth*

FIUME AND HER NATIONAL GUARD IN 1848

*Summary*

The counter-revolutionary movement in and the military menace from Serbia and Croatia started in the very first months of the Hungarian Revolution and War of Liberation of 1848–1849. Dalmatia was lost soon and the situation of Fiume proved to be hopeless, too. The Batthyány administration appointed János Count Erdődy to governor of the town who remained faithful to the cause of the revolution to the end – and wanted to keep Fiume under the control of Hungary. For the sake of the cause he organized a National Guard (Guardia Nazionale) under his own command as Captain-General but the town was hopelessly cut from Hungary. On 1 September 1848 Fiume had to yield to Jellačić's superior numbers and returned to Hungary only in 1868.

*Lajos Horváth*

FIUME ET SA GARDE NATIONALE EN 1848

*Résumé*

Dans les premiers mois de la révolution et guerre d'indépendance l'attaque militaire des Serbes et des Croates était déjà en train de se préparer. La Dalmatie s'est perdue dans peu de temps, et il n'y avait pas beaucoup d'espoir de pouvoir tenir Fiume. Le gouvernement de Batthyány a nommé le comte János Erdődy pour gouverneur de Fiume, qui voulait tenir la ville sous l'autorité hongroise et soutenait l'affaire de la révolution hongroise jusqu'à la fin. C'est pour cela qu'il avait organisé la Garde Nationale (Guardia Nazionale) de Fiume, dont il est devenu le capitaine en chef. Malgré tout, il n'a pas réussi à garder la ville, coupée de la Hongrie, et le premier septembre 1848 il était forcé à la passer aux troupes en nombre de Jellačić. Ce n'était qu'en 1868 que la ville de Fiume est passée de nouveau sous l'autorité hongroise.

*Lajos Horváth*

FIUME UND SEINE NATIONALGARDE IN 1848

*Resümee*

In den ersten Monaten der Revolution und des Freiheitskampfes reifte schon langsam der militärische Angriff der Serben und der Kroaten an. Dalmatien war schnell verloren und die Erhaltung Fiumes war auch hoffnungslos. Die Batthyány-Regierung ernannte den Grafen János Erdődy zum Statthalter Fiumes. Dieser trat immer für die Revolution ein, und wollte die Stadt unter ungarischer Obergewalt erhalten. Er gründete die Nationalgarde (Guardia Nazionale), dessen Oberkommandant er selber wurde, um dieses Ziel zu unterstützen. Die von Ungarn abgeschnittene Stadt konnte er aber nicht erhalten, und mußte sie am 1. September 1848 den die Übermacht darstellenden Truppen Jellačićs übergeben. Fiume kam erst in 1868 wieder unter ungarische Obergewalt.

*Лайош Хорват*

РИЕКА (ФИУМЕ) И ЕЕ НАЦИОНАЛЬНАЯ ГВАРДИЯ В 1848 ГОДУ

*Резюме*

Уже в первые месяцы революции и освободительной борьбы начало разворачиваться военное наступление сербов и хорватов. Далмация была быстро утрачено, и удержание Фиуме также было безнадежным. Правительство Баттьани назначило губернатором города Фиуме графа Яноша Эрдёди, который до самого конца оставался приверженцем революции и намеревался сохранить город под управлением венгров. В интересах этого он организовал фиумскую Национальную Гвардию, которой он сам и командовал. Однако ему не удалось удержать город, который был отрезан от Венгрии. В сентябре 1848 года он вынужден был сдать город войскам генерала Елашича, имевшим большое численное преимущество. И лишь в 1868 году Риека (Фиуме) вновь перешла под управление Венгрии.